

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH TA‘LIM O‘QITUVCHILARINING EMOTSIONAL INTELLEKTINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI

Abdullayeva Barno Sayfutdinovna

*Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor,
p.f.d., professor*

Aminova Nasiba Davlatboy qizi

*Toshkent davlat pedagogika universiteti tayanch doktoranti
aminovanasiba396@gmail.com*

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15078555>

Annotatsiya. Ushbu maqolada informatsion davrda bilim olayotgan bo‘lajak boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilarining o‘quv jarayonida yuzaga keladigan turli vaziyatlarda to‘g‘ri qarorlar qabul qilish orqali ta‘lim jarayonini qiziqarli va samarali tashkil qilishidagi emotsional intellektni rivojlantirishning ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: emotsional intellekt, boshlang‘ich ta‘lim, samaradorlik.

Kirish

Emotsional intellekt (EI) - insonning o‘zi va boshqalarning his-tuyg‘ularini anglashi, nazorat qilishi va ularga to‘g‘ri munosabatda bo‘lish qobiliyatidir. Bu ko‘nikmalar har bir kasbda, ayniqsa, o‘qituvchi faoliyatida muhim ahamiyatga ega. Aniq va rivojlangan emotsional intellektga, o‘qituvchining nafaqat bilim berishi, balki o‘quvchilarning ichki dunyosiga ta‘sir ko‘rsatishida ham samarali hisoblanadi. Bu maqolada, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining emotsional intellektni rivojlantirishining ahamiyati va ayrim muammolarni hal qilish yo‘llariga to‘xtalinadi. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari, faoliyatini samarali tashkil qilishi uchun, talabalarning his-tuyg‘ularini tushunish va ular bilan ta‘sirchan aloqa o‘rnatishda yuqori darajadagi emotsional intellektka ega bo‘lishlari zarur. Bu, ayniqsa, o‘quvchilarning ijtimoiy va emotsional ko‘nikmalarini shakllantirishda, muammolarni hal qilishda va talabalarga ehtiyojlariga mos ta‘lim berishda muhim ahamiyatga ega. Emotsional intellektni rivojlantirish, o‘qituvchilarning psixoemotsional holatini yaxshilash va o‘quv muhitini ijobiy qilishga ko‘maklashadi. Bu haqida bir necha olimlarning tadqiqotlari mavjud. Masalan, Goulman [1.29] emotsional intellektning ta‘limdagi ahamiyatini tahlil qilib, uning talabalarning ijtimoiy va akademik muvaffaqiyatlariga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta‘sir qilishini ta‘kidlaydi. Uning fikricha, pedagoglardagi yuqori emotsional intellekt, ularga talabalar bilan yaxshi aloqa o‘rnatish va ta‘lim jarayonini samarali boshqarishda yordam beradi. Agar o‘qituvchi o‘z emotsiyalarini tushuna olish va boshqalar bilan empatiya qurish qobiliyatiga ega bo‘lsa, bu faqat o‘quvchilar bilan ishlashda emas, balki ularning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda ham muvaffaqiyatni ta‘minlaydi. Emotsional

intellekt ham pedagoglarning stressni boshqarish, ish muhitini yaxshilash va kasbiy rivojlanish uchun muhim omildir[7.55].

Emotsional intellektni rivojlantirishdagi muammolar:

1. Ta’limdagi emotsional intellektga nisbatan tushunchalarning yetarli emasligi.

Ko’p hollarda, boshlang’ich sinf o’qituvchilari emotsional intellektning ahamiyatini to’g’ri tushunmaydi. Pedagogika fanlarida, ehtimol, psixologik metodlar va emotsional intellektga bag’ishlangan aniq o’quv dasturlari yetarli emas. Bu, o’z navbatida, o’qituvchilarning pedagogik ishidagi muammolarni to’g’ri hal qilishga to’sqinlik qiladi. Masalan, Zankova[6.98] o’qituvchilarning emotsional intellektga ega bo’lishlari ularga talabalarning psixoemotsional holatini yaxshilash va yordam berishda muhim ahamiyatga ega ekanligini qayd etadi, ammo o’qituvchilarning empatiyasi va emotsional holatlarni tushunishga qaratilgan tizimli ta’lim yetarli emas.

2. Emotsional holatni nazorat qilish va stress boshqaruvi

Emotsional intellektning asosiy komponentlaridan biri - stressni boshqarish va o’z-o’zini nazorat qilish qobiliyatidir. Voqealarga o’zining emotsional reaksiyasini to’g’ri ishlatishga qobiliyatli bo’lgan o’qituvchi talabalar bilan samarali ishlashga muvaffaqiyatliroq bo’ladi. Lekin, ko’p hollarda, o’qituvchilar stressga duch kelganida, o’z emotsiyalarini nazorat qilishda qiyinchiliklarga uchraydilar. Chiqishlar va muammolarga, hayotning har kungi muammolariga berilgan emotsional reaksiyalar ta’lim jarayoniga keskin ta’sir ko’rsatishi mumkin. Muntazam ish vaqtini uzog’i bilan samarali boshqarishni talab qiladigan ish haqida xulosalar olgan Hasson[5.44] pedagogik ishda stressni boshqarish qobiliyatlari yuqori bo’lgan o’qituvchilarning kasbiy samaradorliklari oshib borishini bildirib o’tgan.

3. O’qituvchilarning psixologik yordamga ehtiyoji

Boshlang’ich sinf o’qituvchilari ko’p vaqt psixologik yordam va maslahatga muhtoj bo’ladilar. Emotsional intellektni rivojlantirish uchun psixologik yordam olish talab qilinsa-da, ko’p o’qituvchilar o’zlarini samarali yordamga ega deb hisoblamasliklari mumkin. Mentorlik, treninglar va psixoterapevtik xizmatlarning yo’qligi o’qituvchilarga biron bir yo’lni topishda qiyinchiliklarga olib keladi. Leva[2.116] o’z tadqiqotida, o’qituvchilarning psixologik yordamga zaruriyatini va buning o’qituvchilarning emotsional salomatligi va faoliyat samaradorligiga to’g’ridan-to’g’ri ta’sirini ko’rsatgan.

4. Ijtimoiy va professional raqobat.

O’qituvchilarning ijtimoiy va professional muhitidagi raqobat ham emotsional intellektni rivojlantirishga salbiy ta’sir ko’rsatadi. Boshqa o’qituvchilar bilan munozaralar, ish tartibi va raqobat muhitida emotsional stress paydo bo’lishi

mumkin. Bu o‘qituvchilarning oilaviy va ijtimoiy hayotiga ham ta’sir o‘tkazishi mumkin.

Emotsional intellektni rivojlantirish uchun tavsiyalar:

1. Emotsional intellektga qaratilgan treninglar

O‘qituvchilar uchun psixologik treninglar va seminarlar tashkil qilish, ularga stressni boshqarish, empatiyani rivojlantirish va o‘zini nazorat qilish kabi ko‘nikmalarni o‘rgatish.

2. Psixologik yordam tizimini joriy qilish

O‘qituvchilar uchun doimiy psixologik yordam va mentorlik tizimlarini joriy qilish, ularning emotsional holatini yaxshilash va ish samaradorligini oshirish.

3. Jamoaviy ishlash va qo‘llab-quvvatlash muhiti

O‘qituvchilar o‘rtasida jamoaviy ishlash muhitini shakllantirish va o‘zaro qo‘llab-quvvatlash orqali ularning emotsional intellektni rivojlantirishga yordam berish. O‘qituvchilarning jamoaviy ishi va o‘zaro qo‘llab-quvvatlash muhiti ta’lim jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Ushbu muhit, o‘qituvchilarning emotsional intellektni rivojlantirishda samarali bo‘lishiga yordam beradi. Ko‘pchilik tadqiqotlar[3.96., 4.93] o‘qituvchilarning o‘zaro tajriba almashishlari va jamoaviy ishlashlari emotsional salomatlik va ishdagi muvaffaqiyatga ijobiy ta’sir qilishini ko‘rsatgan.

Xulosa

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining emotsional intellektni rivojlantirishdagi muammolar, asosan, bilimning yetarsizligi, stressni boshqarish qobiliyatining pastligi va psixologik yordamning yo‘qligi bilan bog‘liq. O‘qituvchilar uchun maxsus treninglar, psixologik ko‘mak va jamoaviy ishlash muhiti tashkil qilish zarur. Bu tadqiqotlar o‘qituvchilarning ish samaradorligini oshirish va o‘quvchilar bilan ijobiy aloqa o‘rnatishga yordam beradi. Emotsional intellekt boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun har jihatdan muhim va u ko‘plab muammolarni hal qilishda yordam beradi. O‘qituvchilarga emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan treninglar, psixologik ko‘mak va jamoaviy ishlashga bo‘lgan e’tibor, ularning kasbiy rivojlanishini tezlashtiradi va ta’lim jarayonini samarali qiladi. Bu yo‘ldagi muammolarni hal qilish va o‘qituvchilarning emotsional salomatligini ta’minlash - ijobiy o‘quv muhitini yaratishning muhim qismi hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. D.Goulman - Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. 1995
2. How to use emotional intelligence in business and life. Lviv, Ukraine: Vydavnytstvo Staroho Leva. 2020

“UZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITIVDIN INTEGRACIYASI” atamasindagi V Xalqaraliq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

3. Why emotional intelligence is important for leadership—And How To Build It – J.S.Meuy. 2019
4. Emotional Intelligence in the leadership – Rebecca Thompson. 2019
5. Emotional Intelligence – Gill Hasson. 2017
6. Эмоционал интеллект – А.А.Занкова. 2019
7. Emotional Intelligence in the workplace – B.Schmidt. 2018